

Joh. Carl Henr. Dreyers

Afhandling

om

En Sølv-Penge,

Som er slaget til en Erindring

Af

HERMANNO TASTIO,

En ivrig Forfremmere af den Lutheriske Reformation i Jydland,

Og

Den første Evangeliske Lærere ved Husum Meenighed:

Overgivet

Videnskabernes Societet

i Kiøbenhavn.

Hermannus Tastius (a) Barnføed i Husum var en ivrig Forfremmere af den Lutheriske Reformation i Jydland, og den første Evangeliske Lærere ved Meenigheden i Husum, Aar 1527. Han haver givet saa mange og uforlignelige Prøver paa sine rare Naturens Gaver og sin Dyd, han gjorde sig Husum og de Eiderstædiske Indbyggere saa høylig forbundne, og tillige indlagde sig et udødeligt Navn i de Jydske saavel lærde som Kirke-Historier, at han sandelig fortienet, at hans herlige Gjerninger, hans velfortien-

U 2

te

(a) Af hans Skrifter haver mand endnu: Memoria litterarum Husumensium præcipud' tempus Reformationis & statum ecclesiasticum facientium ab a 1526 ad 1558. Ligeledes har man uden tvivl hans Flittighed at talke for et Skrift, som kaldes: H. T. Collectio fundationum, Præbendarum, & Vicariorum Slesvicensium, item Hamburgi, Lübeckæ, Outyn,

te Roes og mange Dyder blevne beskrevne, ja som en Regel til at efterfølge fremsatte af efterskrevne lærde Mænd (som ares af mig og alle brave Folk) nemlig Kraft i sin Historia Ecclesiast. Husum. p. 118. Heimrichius i hans Historia Ecclesiast. Slesvis L. 4. c. 1. Slangendorp i hans Tale de initiis & progressu religionis in Dania, lit P. Christian Kortholt i sin Efterretning om Jydlands Reformation hos Seckendorff de Lutheranismo, L. 1. p. 268. lit. e. Henr. Muhlias i hans commentarier om Religionens Forandring i Danemarks Nabo-Lande, besynderlig Jydland p. 35. (b) Lassius i hans Samlinger Husum angaaende p. 43. Mollerus i hans Jsagoge ad histor. Cimbr. P. 2. c. 4. p. 87. og i Cimbr. litterata (et Bærk, som aldrig vil forglemmes formedelt den store Gliid og Møye, som han haver anvendt derpaa) Tom. 1. p. 673. Alle disse vindskibelige Skribentere haver meget vidtløstigt efterkommet deres Pligt, dog haver de, uagtet allden Møye og Gliid de haver anvendt paa at vedligeholde Guds-Dyrtelsens Jhukommelse ved Skuepenge (om hvilken Gliid vores store Seelenius (c) som var en Prydelse for den lærde Verden, haver sagt mange rare Ting) forglemmt en meget smuk og med Gliid udarbejdet Sølv-Penge, som er slaget Aar 1535. og stedse vedligeholder Hermannii Tactii Erindring, som jeg nu agter at handle om. Paa den
eene

Outyn, Klixbullæ, ab a. 1328 Men nrð større vished kan man tillægge ham en Tractat om den Evangeliske Kirke-Disciplin i Jydland, som er skrevet Aar 1550, og efter hans Død oversendt til de Bremenske Theologos, som fældede følgende Dom om den: Den Indretning af den Christelige og Geistlige Ret, som de Belærverdige og Høylærde Herrer Præsterne ved Husum Mæenighed har oversendt til vores Kiændelse og Paaskrift, er gudelig nyttig og nødvendig, fornemmelig i denne galne og epicuræiske Tid, da man tilfide sætter ald Orden og Lyang, og lever et meget uordenlig Levnet. Bremen d. 20 Martii 1555. Dette Manuscript roeser Martin. Holmerus i Fortalen til sin Prædiken om Husum Kirkes Jdebrand, p. 8. og Kraft, (en meget brav Mand, som alle Lærde kiende, uden at jeg videre har nødig at berømme ham) i sin Historia Ecclesiastica Husum. p. 118.

(b) Det findes ogsaa anført in dissertationibus historico-Theologicis. p. 5. seqv.

(c) In Selectis nummariis. p. 23.

eene Side findes hans Billede med den Opfskrift: H. T. V. HOLSTEIN. SEINES. ALTERS. XXXI. IAR. Paa den anden Side staaer til den høyre Side et rundt Skjold, som forrestiller paa begge Sider, baade indvendig og udvendig; til den venstre Side staaer et Kors imellem de to Bogstaver H. T. oven over en Figur af en Nyemaane med følgende Opfskrift: ES STEDT ALLES IN SEINER MACHT. MDXXXV. Jeg haver hosføyet en Afteigning af Pengen tilligemed Tasti Billede; hvis original er gjort efter ham levende, og forvares for nærværende Tid i Husum Kirke.

Man skulde dog læt tvivle om denne Penges Rigtighed; Thi alle paaftaaer eenstemmigen, at Tastius var fød, Aar 1490 og man altsaa ikke med grund kunde sige, at han Aar 1535, som var det Aar, da Pengen er blevet slaget, skulde været 31 Aar; saasom det da var det 45de Aar. Men dette Tvivlsmaal falder af sig selv, naar man betænker, at Aar 1520, i hvilket Tastius, efterat han havde forladt den Catholske Religion tilligemed sit Embede, som Paveelig Vicarius i Husum, og havde holdt den første Evangeliske Prædiken i Husum Aar 1522, gjorde Begyndelse med Reformationen, som indfaldt just i hans 31 Aar. Herforuden synes vel Tasti Baaben, som sees paa Pengen, at stride herimod. Thi man har et troværdig Vidne i M. Holmerus, Præsten i Husum, som beviser af et Billede selv, som var brændt paa et Bindue i hans Studerekammer, in der Feuer-Predigt oder Bericht vom dem d. 27. 1669. zu Husum, entstandene Donner-Wetter und Feuer-Brunst in der Kirche, udgivet i Slesvig 1669. p. 7. at Tasti Baaben har været en angribende Haand, (eine antastende Hand) et Baaben, som efter Baaben-Beskrivernes Skrivemaade, taledede eller udtrykkede Navnet, (blason parlant) eller et Sind Billede paa hans Stamme-Navn. Men herpaa kan med stoer føye svares: Paa denne Penge har man

en sigtet til Tactii Stamme-Navn, men vil det betægne et Cres-Minde, optænkt til en Ihukommelse af hans Handel ved Reformationen, som saa ofte skeer med dette slags Penge. Thi man see: paa denne mærkværdige Penge Tactii Navn med et Kors og et Skiold, for dermed at betægne, at Tactius haver fattet Troens Skiold, og begyndt at prædike Jesum den Korsfæste: tilligemed Paulo og de andre Apostler, Ephes. 6, 16. v. 1 Corinth. 2, 2. v. Pauli Ord passer ellers meget næt paa Tactii Navn: For alle Ting tager fat paa Troens Skiold. Thi at tage fat, (ergreifen) betyder det samme som at holde fast paa en Ting med Haanden, eller at gribe den, tasten. Dernæst staaer der neden under en nye Maane, som er en Afbildning paa det nyelig oprundne Reformationens Lys, eller den Evangeliske Religions reenerne Fornøvelse, til hvilket stoere og nys begyndte Verks Underholdning og Forfremmelse Sal. Luther sigter i en Psalme om den Evangeliske Troe med disse dyrebare Ord: *Sitet und Wacht, es steht alles in seiner Macht.* Jeg kan derfor ikke henregne denne Penge til at være ham falskelig tillagt, ey heller finder jeg, naar jeg betænker, hvilken anden Person jeg med større føye og Naadison skulde tillægge den, nogen anden Leylighed, hvor jeg med meere Rimelighed kunde applicere den. Thi de Navne Holger Trolle, Herluf Trolle, Hans Tausen, og andre, som begynder af H. og T. og haver været bekiendte i Dannemark eller Jydland ved Reformationens Begyndelse, stemmer ikke overeens med Pengens Betydning, ey heller passer sig paa Tingens Omstændigheder, Navne og Tiden.

Men hvis man endelig vil gaae Tactium forbi, saa bliver nok Hans Tausen, en Munk af Korsdrager-Brødrenes Orden, som først lærte den fornøede Evangeliske Troe i Danmark, og blev siden den anden Bisp i Ribe efter Reformationen, den nærmeste til hvis Ihukommelse denne Penge skulde være myndtet. Thi han er føed Aar 1494, og begyndte først offentlig at prædike imod de Bapistske Bildfarelser i Antvorskov Kloster Aar 1525 i sit Alders 31 Aar. Strax derpaa maatte han ogsaa, fordi han bekiendte sig til den san-

de Lærdom, sinage de Papistiskes Forfølgelser, thi han blev kastet i et hæslig Fængsel, dog blev han taget ud deraf igien, og istæden for hans Fængsel paa Taarnet til Antvorskov, blev han sendt til Viborg, og igien indsat sammesteds i Fængsel. Heraf blev han vel Aar 1526 udhiulpet ved sin Skytsherre Kong Frideric den første, som satte ham i Frihed, men han maatte derpaa udstaae de allerhaardeste Forfølgelser af den Viborgske Geistlighed, særdeles fra Aar 1527 af, da han i Paasyn af heele Folket offentlig aflagde sin Ordens Dragt, nemlig Johanniternes Munk-Dragt, hvorfore han ogsaa i Aaret 1529 blev kaldet fra Viborg til Kiøbenhavn at prædike Evangelium i St. Nicolai Kirke sammesteds. Men da Kongen derpaa døde, fattedes der kuns meget lidet i, at han havde blevet en Martyr, dog blev han af Almuen Aar 1533 udfriet af Livs Fare og blev drevet i Landflygtighed fra Skaane og Sædland Aar 1535. Lidet derefter, da Bisp Rönnovs Brede blev stillet, dog ikke ved Evangelii Sandhed, men ved den skønne Birgitta Forbøn, blev han kaldet tilbage til Kiøbenhavn, og blev efterat han der havde udstaaet utallige Besværligheder, endelig Aar 1537. Lector Theologiae i Koeskilde, og siden Aar 1542 i Overværelse af Kong Christian den tredie beskikket til Bisp i Niber, hvor han tilsidst døde Aar 1561. Maaskee altsaa denne ovenmeldte Penge, som er nnyndtet Aar 1535. skulle betegne denne stoere Mand, som blev plaget af saa mange Fiender og Modstandere, men altid stolede paa sin Gud, og som aldrig blev nedslaget eller overvunden af sine Fiender, eller hans Forfølgelser, som han fornemmelig Aar 1535. med Taalmodighed udstoed, i det han var i Hiertet bestyrket med en hellig Troe imod de haardeste og bedrøveligste Tilfælde, som kunde møde. Thi paa den Tiid var han meget nær ved at faae Martyr-Kronen paa, og sætte Livet til ved Baal og Sværd. Thi han var ved Cleroets Myndighed paa Herredagene fordømt og jaget i en stedsbavende Landflygtighed, men blev ved den stoere Guds Almagt allene forunderligen frelst og kaldet tilbage, ved det ovenmeldte Frøken og hendes Fader Magnus Gøe Rogens Raad og den Evangeliske Troes ivrige Beskyttere og Forfremmere lagde sig der imellem, ved hvis Omfarg og paa hvis Bekostning

Køstning altsaa uden tvivl denne Penge skulde være slaget til Tausens Almindelse.

Det kan og høende sig, at det Kors, som findes paa Pengen, skal betyde den Catholske Tempel-Orden eller Korsdragernes Ordens-Tegn, eller ogsaa at Tausen, som erindrede sig det Kors, han hidindtil havde båret, har fundet for got, at bekiende sig for een Evangelisk Korsdragere, som ikke søgte sin Salighed i sine Sierninger, men i Troen og Christi Kors. Ja man kand endogsaa give Raison, hvorføre man paa denne Penge finder et Skjold, og en opskrift, som er taget af Lutheri Psalmer. Thi man veed af Krønikerne, at Borgerne i Wiborg, naar de kom paa Kirke-Gaarden, ja efter Wolfii Bidnesbyrd i hans Encomio Daniæ p. 42. i Kirken selv for at høre Tausen prædike, vare bevæbnede med Baaben, nemlig Skjolde og Pantser, paa det de kunde beskytte Tausen og deres Gudsdyrkelse, og stedse beredde til Feltslag for at drive den bevæbnede Magt tilbage, som Bispen i Wiborg, Georgius Friis, truede dem med. Snart det samme hendtes ogsaa i Kiøbenhavn Aar 1533. thi da Raadet var forsamlet paa Kiøbenhavns Raadhuus, og havde fordømt Tausen, som var trokket for Retten af sine Anklagere Geistlighed, saa forsamlede alt Folket sig bevæbnet, fuld af Brede og Trudsel, og gjorde saadan Allarm paa Torvet, at Raadet overmaade forskrekket, stillede Tausen ud paa frie Fod til Borgerne igien, efterat de havde tillige givet Forsikring om hans Livs Sikkerhed, som Cragius fortæller i hans Historie om Kong Christian den tredie. Ja Tausen selv, som havde været en Tilhørere af Luthero i Wittenberg, førte allerførst de Evangeliske Psalmer i brug i Dannemark, ikke paa Latin, men paa Dansk, som et Sprog man bedre forstod, iblant hvilke Psalmer uden tvivl ogsaa har været den skønne Psalme, som Luther har oversadt i det Tydske af den Apostoliske Troes Artikler, som ere sammenskrevne paa Latin, men disse Ord i Besynderlighed: *Es stehet alles in seiner Macht: stemmer meget noye overeens med de Livs sprogs Indhold, som Tausen havde udvalt sig: Cras mihi respondebit Justitia mea; Ægyptus homo est, non Deus fortis. Esa.*

31. Cap. 3. v. Men denne Giættning om Tausen modsigge ikke allene alle de Tvivlsmaal, som kand fremføres mod den Giættning om Tactio, men endogsaa andre Historiske Beviis og betydelige Tvivlsmaal. Thi Tausen var hverken en Jyde, Holsteener eller Sleesviger af Geburth, men en dansk, fød i den Bye Birkinde ved Kiærteminde i Fyhn; Hans Fader var en Bonde navnlig Thau, som mand endogsaa kand see af Navnet selv, thi Tausen bemærker Thaus Søn. Ja Tausen selv prædikede i sit Alders 31 Aar i Danmark for Antworschows Indbyggere, og Aar 1535. som staaer paa Pungen, i Hovedstaden Kiøbenhavn, og altsaa har han allene forfremmet Reformationen i Danmark, men aldrig prædiket i Holsteen eller Hertugdømmet Sleesvig. Thi Historierne selv vidne, at Tausen begyndte allerførst at prædike Evangelium imod de Papistiske Bilsfarelser i Antvorskov Kloster, paa Skicertorsdag Aar 1524. i sit Alders 31te Aar, og blev samme Aar kastet i Fængsel. Desuden findes der ved Skilderiet paa Pungen ey en eeneste streg, som ligner det Tausens Skilderie, som giemmes endnu den Dag i Dag er iblant Ribes Bispens Portraiter i Riber Dombuus, som nu bruges til Landemodstue. Ellers findes ogsaa denne Mands Skilderie, som er gjort efter ham selv i levende Live, i St. Nicolai Kirke i Kiøbenhavn, hvor han i gamle Dage prædikede, efter hvilket Skilderie det Billede er gjort, som Samlerne til det Danske Bibliothec lod udstikke i Raabber, og have sat foran den første Deel af samme Værk.

At jeg med Stiltienhed skal gaae forbi de Aarsager, som enhver kan eftersee i Tausens Levnets Beskrivelse og Sacra emendata, hujus ævi hos Hvitfeldt i hans Danske Kronike P. 2. p. 1400. seq. vores uskatterlige Pontoppidan i hans Annales Ecclesiæ Danicæ diplomat. T. 2. for Aar 1526. 1528. i Reformationens Historien p. 276. seq. i Marmor: Danic. T. 2. L. 4. p. 54. seq. Hos Holberg i hans Danske Kongers Historie T. 2. p. 240. 245. seq. i Bibliotheca Danica P. 1. n. 1. hos Jacob Minorita i hans skrevne Historie om Munkene, som bleve uddrevne af Dannemark Aar 1527. hos Schwartz i hans skrevne Historie om Riber Meenighed cap. 3. Jeg vil ey heller, ved

opregne adskillige Grunde af Christian den andens og Friderich den forstes Historie, søge at beviise, at man paa denne Penge maaskee skulde finde een fornemme Adelsmand, ved Navn de Holstein, som var fød Aar 1504. hans Portrait, Moed og det Haab, man havde om hans Indsigt i Stats-Sager betegnede, thi det er meget bedre at blive ved de Beviser, som i denne Sag ere rimeligere, og beviise, at denne Penge tilkommer Tastio allene. Nu til rette Tid falder mig i Hænderne den vidtberømte Historie-Skriver Johan David Koehler (hvis Støv jeg ærer i hans Grav, hvis Thukommelse jeg agter høyt, og hvis Skrifter jeg holder for nogle af de nyttigste og længst vedvarende) hans *Amoenitates historico-numismaticas*, i hvilket han i den tolvte Deels Aar 1741. n. 21. p. 164. seq. med Forsæt fremfører Tvivlsmaal imod ovennævnte Penge, som Velbaarne Hr Muhlius, da Vice-Præses i den Hertugelige Holsteinske Kammer-Ret, men nu værende Befalings-Mand i Tremsbüttel, og Hans Kæyserlige Høyheds, Stoer-Hertugen af Rurthen Conference-Raad, havde tilsendt ham. Det første Tvivlsmaal har han taget af Tastii Fødsels Aar, nemlig Aar 1490. og den Forskiel som er imellem det og de Aar, som staaer paa Pengen: Men det kan igiendrives saaledes: Det Aar 1535. er det Aar, da Pengen blev slaget, men Tastii Alders 31 Aar, som staaer hos, skal ikke henføres til den Tid, Pengen blev slaget, men til den Tid, da Tastius begyndte Reformationen, nemlig Aar 1522. til hvis Thukommelse denne Penge er slaget. Det andet Tvivlsmaal tages deraf, at det Billede som staaer paa Pengen, ikke ligner Tastii Portrait, som findes stukket i Raabber hos Kraft. l. c.

Dog skulde jeg meene, at man ey kan giøre nogen Slutning af den Forskiel, som findes imellem Billederne paa Pengene, og dem som ere stukne i Raabber, til at betage denne Penge sin Troværdighed og Auctoritet. Den Forskiel, som er imellem Kunsternes Beskaffenhed, og imellem Malernes og Raaberstikkeres Flid, Kunsternes og Tidens Ulighed, det affbildrede eller udstukne Billedes foranderlige Stilling, ja den Forskiel selv, som findes i Tiden, Kunsten
og

og Alderen, kand læt viise Aarsagen til den Forfskiæl, som er imellem slige Billeder, hvorpaa desuden daglig habes Exempler. Friderici den fjerde Hertugen i Holsteen hans Portrait, som Sal. Koehler har beskrevet, l. c. Aar 1742 p. 249. er aldeles forfskiællig fra hans Billede, som findes malet eller stukket i Raabber.

Det samme kand man og siige om Christian Ludwig Hertugen af Mecklenborg, hans Billede, som sees paa de Penge, som ere anførte l. c. Aar 1733. p. 145. og Aar 1746. p. 305. hoor der endog-saa er stor Forfskiæl imellem Pengene selv, men aldeles ingen Overeensstemmelse med de Malerier og Originaler, som giennemes paa det Hertugelige Sverinske Slot og Havn. Ja mig synes endog-saa, at der findes dog nogen Overeensstemmelse imellem Tasti, Billede som staaer paa Pengen, og det som er stukket i Raabber, da hin har alle dets Hoved-Lineamenter i henseende til Dyne, Næse og Øren, naar man tager begge de Tiider, paa hvilke disse Stykker ere giordte, i Betragtning. Thi Pengen, som er slaget 1535. forestiller Tastium som han var i sine Ungdoms beste Aar, munter og venlig, haarrig paa Hovedet, af et fyldigt og mandigt Ansigt: Det Hulumske Skilderie derimod, som er trykt i Raabber, forestiller Tastium, da han begyndte at blive en gammel Mand, skaldet og fuld af Rynker, og afskildret Aar 1552, kort for sin Død. Det tredie Tvivlsmaal har han taget deraf, at Tastius, som var fød i Hulum, og var altsaa en Slesviger, og ingen Holsteener, som der staaer paa Pengen, nemlig H. T. v. Holstein.

Men dette kand man henregne til denne Tiids Uvidenhed og Bildfarelse, saa og noget til deres Capricer, som fordum, ja endog-saa i de nyere Tiider indbefattede de Cimbrer i Sarer og Slesviger under det generale Navn af Holsteener. Helvaderus selv, en Mand, som har gjort sig meget berømt ved sin Indsigt, i Historierne og Chorographien, siger i sin Sylva Chronologica Circuli Balthici, edit. annò 1624. p. 31. Das Hertzogthum Sleswich oder Nieder-Holstein, hat von der ubralten und fürnehmen Handelstadt,

Sleswich seimen Nahmen. Vor Zeiten hies Sleswich Ha-
deby, en hadesfuld Bye, (thi det Danske Ord Hatur bemærker odi-
um eller Had, see Wormi Lexicon Runicum p. 51.) genennet, for-
di det havde de Danske eller Saxerne til Naboer, som enten selv forst
paaførte andre alle slags Krigs Besværligheder, eller og andre paa-
førte demnem dem. Men begge Deele ere galt; Thi hverken veed
man af Historierne eller noget Document, noget om, at Holfsten skul-
de være deelt i det øvre og nedre Slesvigske, ikke heller er Forkla-
ringen paa det Navn Hadebyes Oprindelse, som Autor ofter igien-
tager og rører ved i sin Beskrivelse over Slesvig Stad, der ellers
er efter den store Grams Vidnesbyrd (d) alt for troeværdig, at
man skulde troe ham, hvor der handles om troeværdige Ting og Ol-
de-Sager Antiquiteter, saaledes beskaffen, at den skulde finde klogere
Mænds Samtykke. (e) Maaaskee Helvaderus bildte sig ind at finde
Beviis

(d) Hans Anmærkning til det gamle Ord Hermand, eller nu Herremand § 1. P. II. Scriptor;
a Societate Hamiensi bonis artibus promovendis dedita editorum p. 265.

(e) Ligesom det gamle Slesvigs Navn, som nu synes aldeles at være forglemt, dersom ikke
det ældegamle Cappel, som staar paa anden Side af Elie-Strømmen, og kaldes Hade-
bye, fornyede dets Ihukommelse, findes meget forstællig forklaret paa de gamle Monu-
menter (thi Adam Bremensis i sin Historia Ecclesiastica l. 40. 48. II. 69. og om Danne-
marks Beliggenhed p. 139 udgivet. Mader, kalder dem Heddeby, Heidebicum, Heidaba
Heideba; Autor til S. Ansveri Levnets Beskrivelse, T. 4. c. I. Actor S. S. M. Iuly siger
Heidebo een Stad i Yacia, som nu kaldes Slesvig. Johannes Bispen i Heddeby var
Mar 1240. nærværende paa det Wordenborgiske Herredag ved den Jydskke Kongs Publica-
tion, som man kan see af Lovens Fortale; Margvard Johan af Heideby, en Geistlig af
Slesvig, g'ver osaa et herlig Beviis herpaa, ved et offentlig Brev af Mar 1378. hos
Salig Hr. v. Westphalen i hans Monument inedit, T. 2. p. 267. Bangertus hos Hel-
mold p. 26. nævner Hoidebo, Haddeby, Heitby, Hetheby.) Saaledes haver der været
de, som haver søgt at give Oplysning i de Stridigheder, som handle om Navne, endskiont
den Oplysning undertiden har været falsk, og er blevet udseet af alle, saasandt man ha-
ver seet den, som gierne skeer, naar man er mere dristig til Siætninger, end overbeviist
af Sandheden. Til alle disse kan man gaudske sikkert henregne Helvaderi nye Mening, si-
den den dog er een Siætning uden mindste Skin af Sandhed. Hvidfeldt i sin Chronic,
Dan. p. 14. Pontanus Rer. Dan. B. I. Svaningius i Chronologia Danic. for Mar 326.
Hieronimus Cypræus i Chron. Episcopos. Slesv. T. 3. Monumentis ineditis, p. 192.
Messenius i Scand. illustrata T. 1. p. 44. haver ved denne Leilighed fornyet Erindringen
af Hetha det Fruentimmer, som er saa bekendt af Poeternes Vers.

Helmold skulde ogsaa uden tvivl finde Behag i deres Mening. Som vilde leede Navnets
Oprindelse ud fra een Slette, eller et vidsløst og ubeboet Stykke Land, fuld med
Lyn

Beviis for sin Meening enten udi Ptolomæi Troværdighed, som paa-
staar, at de Saxers Opholds sted har været midt udi Jydland, eller
i Synder Jydlands district, eller udi Bedce Ord, som paa eengang
taler om Saxerne, Anglerne og Jyderne, som Jydlands Beboere
Aar 449; eller og i Carl den stores Levnets Beskrivelse hos Pithoum

X 3

i Fran-

kyng, som de tydske kalde een Heide, de Danske Heede, Angel Saxerne Heath, (see
Sommers dictionar. Anglo-Saxon; h. v. 1. Verelium in indice Schytho Scandica v. Heide.)
efterdi han siger i sin Chron. Slav. I. 12. at Slesvig er et vidtlostig Land, meget frugt-
bar, men ubeboet. Feutking ferimod hos Noctium in Analect. illustrationi historia
Slesv. & Holsatice inservient. T. 1. P. 1. p. II. søger efter Spelmanni Vidnesbyrd i sin Ar-
chacologia h. v. 1. sin Tilflugt til een anglosaxisk Havn, som kaldtes Heda, paa det at han
saa forne Eriadringen af een Søstad, (eine Hafenstade) som fordom i Kong Svend den
fredes Tid var en mægtig og overmaade riig Handelsstad, i hvilken mangfoldige Natio-
ner handelsde, som var forhyet med en god Havn fuld med Viget, og tryk for alle Vin-
de. Den berømte Reinbothius en Mand, som ret var dannet til at beskrive Jydland og
dens Historie, haver i et Brev, som han skrev mig til 1748, mældet om en Marck-Bye
(Marck) som skulde ligge paa Grændserne af Danuemærk og Saren, men tillige viist mig
hen til Worm, som i sit Runiske Lexicon har forklaret det Ord Hæatta, heta med at sætte
Grændser til det Margreveskab, som var oprettet i Slesvig, og til et sted hos Adam Bre-
mens. p. 140. endskönt denne store og ærlige Patriot, hvis Oprigtighed, Fromhed og
sørige store Dyder ere noksom bekendte, ikke tog det fortrydelig op, at jeg med største Høf-
lighed mældede i mit følgende Brev, at dette Margreveskab var falskt, hvilket Margreves-
skab Gram (i Miscellan. Lips. V. 2. P. 2. p. 230. - 304.) og Sekvide (i sit Beviis, at Dan-
nemærk aldrig ved Lehn's Ret (nexu feudali) har været underkastet den tydske Regiering)
toe Mænd, som ved deres Lærdom have indlagt sig et udsødeligt Navn, og har haft en
hart ad ubegribelig Kundskab i disse Ting, have med alle kloge og lærde Mænds Bisald og
Yndst aandske kuldkaftet og udyddet af Systemata & Compendia juris publici, og tillige
anmærkede, at mit Haab om at finde noget hos Worm havde feilet, efterdi han i sit Runi-
ske Lexicon p. 30. ey giver anden Forklaring paa det Ord Heatta end Jare. Dersom
Gjæminger derfor ere andre tilskadt, da ere de ogsaa mig tilskadt: Nemlig siden Fabius
Ethelwerdus en Skribent, som levede i det niende Seculo, siger hos Saville, som har skrevet
Britanniens Historie p. 834. at i det gamle Anglien, som laae imellem Saxerne og Gio-
terne var en Hovedstad, som paa Saxisk kaldtes Slesvig men paa Dansk Hæteby, saa ved
jeg sandelig ikke, om man ikke skulde finde den Hovedstad (Hauptstadt) som kunde fortlene
den Koes, som Slesvig i fordom Tid prangede med, og endnu praler af, udi Hæteby
selv. Verelius in Indice Schyto-Sand: p. 102. og Sommer in dictionar. Anglo-Sax. Hald,
siger at Hath, Hæd, Heth, bemærker høyt overst, Haed Højde, Hethe Epidse af det Dan-
ske, Solhisse og Anglo-Saxoniske Sprogs Natur, Franciscus Junius in Etymologico An-
glicano, (som Edvard Lye har udgivet til Orfordt Aar 1743) legger til, at Head bemærker
et Hoved; hvortil jeg ogsaa vil sige dette, at Heclaz, Hezlage bemærker S. Canuti store
Gjæstebud, Hetland et fleist Land, eller som rekker høyt i vovret, og Hedemarken, en
Strækning af meget høje Bierge i Norge; Men dette er kun en Gjæmning, som jeg ud-
dækker de lærdes Dom.

i Frankernes Krønike p. 266. hvor der staaer, at Slesvig ligger paa Grændserne imellem Kongeriget Dannemarf og Saren, eller endelig fra Henrici Aucupis Tiid, som, da han havde overvundet de Danske, besatte det Slesvigiske District med Saxer (særdeles af dem, som boe paa hin side Elven) saa at det maae være et Colonie af Saxer og een af de Saxer, som boe paa hin side Elven, deres Bye, som har ligget paa Grændserne af Kongeriget Dannemarf og været mægtig og folkerig, hvilket Adam Bremens. i sin Historia Ecclesiast. edit. Mader. & Lindenbrog L. I. c. 48. L. 4. c. 13. og Helmold L. I. c. 8. og 24. kalder Slesvig Stad eller Heidebye. Dette bekræftes og i den Hamborgske Krønike, som citeres i det Breviarium, som efter den gamle Skik, som i Slesvig Menighed og Stifter udgivet, i Paris under opsigt af Godesialco ab Allevalde Bispen udi Slesvig Aar 1512. hvor det heeder saaledes: Bryst dig, du berømmelige Holstein, thi af dit Folk er opkommet den berømmelige Rose Ansverus. Sal. Ansverus er fød i den Stad Slesvig af Adelige Forældre, og det paa den samme Tiid, (hvilket man kan see af den Hamborgske Krønike) da Slesvig den største og mægtigste af de Saxer, som boe paa hin Side af Elven, deres Grændse-Stæder mod Dannemarf, formedelt ufornodentlige Overfald blev i Grund ødelagt. Men hvad der end staaer, saa tiener det kun til liden Undskyldning for deres Fejl, som have opdigtet, at Slesvig og Flensborg har ligget i Holsteen; ligesom den nye Skribent gjør, som har skruet sig under de Bogstaver S. C. v. Z. in der historischen Einleitung in die Kenntniß der Reiche und Staaten, edit Vratislaviae 1755. c. 6. §. 26. eller ogsaa som kalder Indbyggerne, som fødtes i det Slesvigiske District, Holsteener. Jeg vil her anføre et par Exempler paa slige Bildfarelser. Det er vist, at Sal. Ansverus var af Herkomst en Jyde, fød i Slesvig, som rigtig berettes af Autor til hans Levnets Beskrivelse, som er formeret med observationer af Gvilielmo Cupero, cap. I Tom. 4. i Act. Sanct. Antwesp. Mens. Jul. og i Breviario diæcesis Tzwerinensis edit: 1529. f. 136. Ikke desto mindre kalder Autor til Samvittighedernes Spensl (Speghel der Consciencien und Sammittigkeit) som er udgivet i Lübek Aar 1495. Ansverum

en Holsteener. Den samme Titul faaer Ansverus af Johannes de Parkentyn, Biskopen i Raceburg, under hvis Opfyn Breviarium Ecclesiae Raceburgensis er udgivet til Lübek 1506. Saaledes bliver ogsaa Slesvig Bye henregnet til det Holsteenske District af Autor til den Lübekiske Beretning om de hellige Martyres Lidelser, hvis Titul er; dat Leven der Hilligen (†) Lübek 1492. 1499. som er siden igien udgivet af Stephan Arndes. en Borgere i Lübek, og formeeret med nye Historier eller rettere sagt, med Fabler, Gladder og Kiarling-Historier, Aar 1507. hvor der i den første Sommer-Part Fol. 79. staaer saaledes: Desse vorbenoemde Oswaldus (S. Ansvri Fader) bynnen der Stadt Slesvick in dem Lande to Holsteen was wonastig mit sodanen vornamicheit begiftiget dat he hadde vele riddermatsche Guderhande Manne in synen Lungudern (*feudis militaribus**) Bertram Pogwisch, en ivrig Forsølgere af alle Kiacetterier i de nyere Tider, fød i Bochhagen i det Jydske Anglien, vilde ikke kaldes den Slesvigiske Ridder men Holsteenske, ja han kalder sig selv Powisch Holsteener, paa Titul-Bladet af den Bog: Hammer wieder die Ketzter, nnd etliche Triumphe, udgivet sammesteds, ligeledes kalder Benedict v. Ahlefeldt som var fød paa Seltringen i Jydland sig en Holsteener i sine Breve og sin Tale mod Drukkenskab Aar 1571. Den Samtale er ogsaa bekiendt, som blev holdt i Flensborg om den hellige Nadvere Aar 1529. fornemmelig af Hermanno Taffio, og Melchior Hofmann, en affhyelig Fanatico. Sammes Historie og Argumenter har et skarnagtig Menniske samme Aar beskrevet i en Bog, som blev udgivet til Strasborg, under Titul: Dialogus und gründliche be-richtung gehalten Disputation in Lande zu Holstein. Hand hadde

(†) Bores udadelige Selenius recenserer dette meget rare Skrift i Selector litterar. p. 632. in Nachricht von dem Ursprung und Fortgang der Buchdruckerey in Lübeck p. 21. 41. sq. hans lærde anmæ knænger til den lybske Martyr-Historie udgivet 1507. ere ogsaa komne for Lyset i et programma i Lybeck 1752. Jeg har en Edition udgivet Aaret 1511. i Folio ester Adami Petri een Boraere i Basel hans Befalning, som han tilkiendegiver paa næst sidste Side, da den sidste Side sluttes saaledes: Dat ende und de beslut, tho Eren dee werdigen Moder Godes beslueth dyffes Werkes Sebastiani Brandt Sal. Lakman i sin Beskrivelse over de adskillige Skiffe ved Begravelser hos Adelen i begge de Jydske Hertugdømme, p. 31. n. p. citerer et andet Oplag 1410 uden Aar.

havde gjort rettere, om han havde sat Flensborg i Hertugdømmet Slesvig. Sal. Koelers fjerde Trivelsmaal bestaaer derudi: Da Hermann Tast die zu Copenhagen A. 1537. in 8vo gedruckte ordinationem Ecclesiasticam Regnorum Daniæ & Norvagiæ & Ducatum Slesvicensis & Holsatiæ als Ecclesiæ Husumensis Pastor mit unterschrieben, so würde dieser Amts-Titul auf der Medallien nicht weggeblieben sein, wenn er der H. T. v. Holstein wäre dessen Bildniß darauf erscheinet. Men jeg haver tilforn anført, at denne Penge, som er myndtet Aar 1535. skulde tiene til en Erindring om den Evangeliske Reformations Begyndelse, som Tastius begyndte Aar 1521 i sit alders 31 Aar, med en lykkelig Iver og en herlig Troe og Fortrøstning til Gud, efterat han havde forladt den Catholske Religion, og nedlagt det Pavelige Vicariat til Husum. Men paa den Tid var hand ey endnu blevet Præst til Husum Meenighed. Thi den Catholske Geistlighed og de Pavelige Vicarier i Husum havde ved deres Myndighed faaet udvirket saa meget, at han først kunns hemmelig prædikede i Matthæi Knur (een Reformator i Husum og siden Raadmand i Kiel) Huus, og følgende Aar 1522. begyndte han offentlig at prædike under een Lind, som stod paa Husum Kirkegaard, som man kan see af Heimrichii Historia Ecclesiæ Slesv. p. 164. Kortholt Histor. Eccles. Sæculo XVI. p. 742. Kraftii l. c. p. 103. Derefter forklarede Tastius som en Apostel udi Eiderstæden og Gardingen, Aar 1524, Skriften efter den Oversættelse af det nye Testamente, som var udgivet ved Megalander Aar 1522. og tilsidst Aar 1527, blev han Pastor i Husum. Jeg skulde ikke heller meene, at man kunde tage noget tydeligt Beviis af hans underskrevne eller hosføyede Embedes Navn. Den første Evangeliske Kirke-Indretning selv, som er udgivet Aar 1507. og siden igientaget i Tilføjet til Cragii Historia Ecclesiast. p. 205. findes underskrevet af Johannes Albertus, uden at han har givet sig nogen Titul af det Geistlige Embede, som han forestod til Rosling.

Saaledes finder man og, at Joh. Groth af Widdenstad, Andreas Toninges og Jacob Sager har underskrevet en Kirke Forordning

ning til Meldorp Aar 1544. som blev udgivet af 39 Geistlige Superintendentener, Præster og Capellaner, fra Meenighederne i Ditmarschen uden at de have skrevet deres Embedes Navn. Paa Penge fornemmelig seer man ofte Tilnavnene allene uden at sætte deres Embede eller Characterer hos. Det femte Trivlsmaal fremsætter Koehler saaledes: *Endlich kan ich auch nicht begreifen, wie sich der auf der gegenseite der Medallie vorkommende Schilde für einen Pastor von Husum schicken, der nicht zu Schild und Helme geböhren ist.* Men der er sandelig en stor Forskiel paa at føre Skjold og Hielm paa Afmindelses og Skuepenge, som Rustning eller Stamme-Baaben, og at bruge dem som et gudeligt Sindbillede. Det er sandelig ikke Tasti Stamme-Baaben, som ere udstukne paa denne Penge, men det er hans aandelige Baaben, et Sindbillede paa hans Apostoliske Embede, eller den christelige Troes Skjold, hvormed han forsvarede sig imod sine Fienders Pille. Tastius selv sees paa den eene Side af Pengen, bevæbnet med Jern-Pantser paa Skuldrene og Brystet, at de dermed kunde betegne, at Tastius havde iført sig Guds Retfærdigheds Pantser, og gik bevæbnet med Jern-Harnisk, den aandelige Srids-Redskab, som beskrives i Epistelen til de Epheser 6. Cap. II. og 13. vers. Det lader altsaa, ligesom Opfinderen af denne Penge har sigtet til bemældte Pauli Ord: *Lager Guds fulde Harnisk paa; Antager Troens Skjold.* Ved hvilket han synes at udtrykke baade Tasti Navn og hans Forretning angaaende Religionen, Thi det Ord at tage (ergreifen arripere) bemærker hans Tilnavn, men hans Døbe-Navn Hermann d. e. en bevæbnet og stridende Mand, betegnes ved det Pantserede Legeme og Skjoldet, men ved det altsammen betegnes hans Arbejde i at forsvare Troen og den Evangeliske Sandhed. Maaskee at Tastius selv med den angribende Haand, som jeg har anført at han loed stikke ud paa sit Binde, og sit Signet eller Forsegle-Ring ikke har sigtet til sin Stammes Baaben, men til sit Embedes Afbildning, og altsaa har betegnet et Sindbillede, som passede paa hans hellige Forretning og Navn. Tilslidst sætter Koehler: *Herr Kraft hat in der Lebens-Beschreibung des Herman Tast nicht gemeldet, daß*

y

der.

derselbe wegen der Evangelischen Lehre in so grosse Verfolgung gerathen wäre, daß es alleine in Gottes Macht gestanden hätte, ihn aus selbigen zu erretten; er meldet nur, daß als er a. 1522. angefangen zu Husum das Evangelium zu predigen, so hatte ihm die Päbstliche Clerisey die Kirche versperret. Ohne zweiffel sind ihm noch weitere grössere Hindernisse zugestossen, die waren aber allen 1535. glücklich aus dem wege geräumet a. 1527. hatten sich albereit die übrigen Vicarien zu Husum mit der Gemeine verglichen, das sie die Messen halten wolten, doch ungezwungen, gleichwoll solten die Vicarien und Geistlichen ihre Einkünfte der zeit ihres Lebens behalten, die aber nachhin den Armen solten anheimfallen. Men dette betager ikke Penge noget af sin Troverdighed, siden den er slaget til en Erindring om denne Helte-Gierning, som han paatog sig midt iblant saa store Farer og Vanskeligheder, nemlig den Evangeliske Reformation, et saa gudeligt Værk, hvis Begyndelse og forunderlige Fremgang man tydelig kan spore den store Guds Allmagt og Forsyn, som har bevaret baade Fattum og alle andre Troens Strids-Mænd imod deres Fienders Magt og Anfald. Dersom vi derfor skal give den alvitse Gud æren i nogen, skal det sandelig være i den Evangeliske Reformation, som saa lykkelig baade begyndtes og fuldendtes, thi paa hans Allmagt beroer alting.

